

Марта Марченко, магістрант

Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ОСОБИСТІСТЬ СУЧАСНОГО УЧИТЕЛЯ: ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто модель сучасного вчителя, що повинен мати глибокі знання, уміти нестандартно мислити і діяти. Особистими якостями учителя повинні бути висока духовність, культура, інтелігентність, ерудиція, високі моральні якості.

Постановка проблеми. Освіта була і залишається глобальним фактором розвитку людства. Соціальні зміни викликають суперечності у різних сферах, у тому числі і в освіті, які на інтелектуальному рівні відображені у дискусіях. Проблеми освіти були і залишаються ареною теоретичної і практичної боротьби. Будь-який поступ у напрямі нових ідей і їх запровадження так чи інакше викликає повернення до ідей, практики минулого, які видаються простішими та досконалішими. Чимало цінних думок, підказаних життєвою мудрістю протягом століть, мають незаперечне значення і зберігають до сьогодні свій принциповий характер, залишаючись важливими концептуальними компонентами сучасної педагогіки. До них належать такі: врахування природних здібностей та вікових можливостей навчання; використання праці з метою виховання; необхідність залучення учнів до самостійної творчої діяльності; гуманістична спрямованість виховання; роль мистецтва у формуванні особистісних якостей; виховний та розвивальний характер навчання; зв'язок людини з довколишнім світом; гармонійна єдність розумового, морального, естетичного та фізичного виховання; важливість ігрової діяльності тощо [6, 10]. Особистість учителя залишається центром освітньої системи, і саме від неї залежить успішність чи неуспішність освітнього процесу загалом.

Мета статті – проаналізувати модель сучасного учителя, визначати основні пріоритети моделі сучасного вчителя.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми теорії навчання і виховання, вимоги до особистості вчителя досліджували В. Сухомлинський, А. Макаренко, К. Ушинський, А. Дістервеґ, Я. Коменський, Й. Песталоцці, Дж. Д'юї та багато інших. Про значення діяльності вчителя для держави влучно висловився німецький педагог А. Дістервеґ: "Що сталося б із народом, із суспільством, із державою без його тихої, скромної, працюючої діяльності? Він один ще не в змозі зробити все,

але він закладає основи всьому..." [1, 48]. Особливу роль учителя підкреслював у своїх творах В. Сухомлинський, вважаючи, що учитель зобов'язаний перед батьками, перед суспільством працювати тільки добре, адже неякісна робота вчителя приводить до тяжких наслідків.

Виклад основного матеріалу. Особливість сучасної освітньої ситуації полягає в тому, що відбувається зміна ролі вчителя, якому, крім високого рівня професіоналізму, необхідно бути готовим до діяльності у новій системі, системі переосмислення освітнього простору. Звісно, перш за все сутність професії учителя полягає у наданні знань. Однак висока місія учителя – творення особистості. Праця учителя у сучасних умовах реформ та модернізації постійно вимагає від нього професійної мобільності та динамізму. Нові факти, відкриття, нові концепції у галузі знань стрімко зростають, і щоб виконувати свої професійні функції на високому рівні, учитель повинен стати творцем, щоденно збагачуватися тим новим, що дає сучасність, жити інтенсивним духовним життям.

Видатний американський філософ Джон Д'юї у праці "Досвід і освіта" викладає засади своєї освітньої теорії, аналізуючи переваги та недоліки так званої "прогресивної освіти" і традиційної освіти, він також зазначає, що основна мета освіти полягає в підготовці молоді до майбутніх обов'язків і життєвих успіхів шляхом організованого набуття інформації й вироблення практичних навиків із дотриманням методів навчання. Дж. Д'юї додає, що "Книги, особливо підручники, є основними виразниками знань і мудрості минулого, натомість учителі – це органи, за допомогою яких встановлюється результативний зв'язок між учнями й матеріалом. Вчителі – це агенти, які передають знання й навик та забезпечують дотримання правил поведінки" [2, 21]. Однак вчитель, працюючи у сучасних умовах постійних змін, повинен докладати всіх зусиль, щоб постійно модернізувати свою професійну компетентність.

Лідія Кондрашова стверджує, що “модернізація вищої педагогічної школи поєднується із роботою і впровадженням нових дидактичних технологій у освітній процес. Специфіка дидактичних технологій педагогічних університетів полягає в тому, що той, хто обрав педагогічну професію повинен сформувати уявлення про себе як про суб’єкта освітньої діяльності. Перетворення студента з об’єкта на суб’єкт освітнього процесу забезпечується технологією, яка побудована на принципах роліової перспективи й імітаційно-ігрового підходу до організації навчання. Цією технологією, – зазначає Лідія Кондрашова, – є навчально-виховна система, яка впливає на мотиваційну, пізнавальну, емоційно-вольову сфери особистості, стимулює розвиток активної професійної позиції, творчого стилю діяльності й педагогічної культури майбутнього вчителя” [3, 31]. Педагогічна діяльність вчителя, що спрямована на підготовку підростаючого покоління до життя в умовах постійних змін, має, передусім, велике соціальне значення, тому що йдеться про формування людської особистості. Учитель, навчаючи і виховуючи підростаюче покоління, навчає молодь засвоювати здобуті людством знання, формулюючи особистість як суб’єкта пізнання і праці, здатного рухати вперед науку, техніку і мистецтво.

Основним покликанням шкільної освіти є всебічний розвиток та виховання особистості через формування в учнів бажання і вміння вчитися. Важливим для вчителя є не тільки знання свого предмету, а й уміння передавати ці знання іншим: учням, яких навчає; колегам, з якими ділиться досвідом роботи. Така передача знань можлива за умови володіння методикою навчання: вміння складне робити простим, доступним, враховуючи при цьому вікові та індивідуальні особливості учнів; вміння зацікавити пропонованою інформацією, викликати захоплення нею і бажання поповнювати свої знання. Характерною професійною рисою сучасного вчителя є уміння нестандартно мислити, приймати нестандартні рішення у складних динамічних ситуаціях.

Педагог повинен бути різноерудованою людиною. Окрім глибоких знань зі свого предмету, він повинен володіти ґрунтовними знаннями з питань політики, філософії, мистецтва, літератури, сучасних досягнень науки і техніки. Школа готує підростаюче покоління до життя у майбутньому, тому повинна прогнозувати поведінку своїх вихованців на перспективу, в тих соціально-економічних умовах, які будуть у майбутньому у зв’язку із суспільним і науково-технічним прогресом. Розв’язувати таке завдання може вчитель, який постійно

вчиться. К. Ушинський говорив, що вчитель у вчителів живе доти, доки він вчиться. Вчитель, який не поповнює свої знання, не цікавиться новинами техніки, культури, політичними подіями, втрачає авторитет у своїх вихованців. Дж. Д’юї зазначає, що слушною є ідея про те, що освіта повинна черпати свої матеріали з наявного досвіду й давати можливість учням долати життєві труднощі, що виникають [2, 70].

Загальною метою виховання є всебічний і гармонійний розвиток дитини. Виховання передбачає відповідний вплив на чуття та емоції людини, вимагає їх обов’язкового залучення. Виховання неможливе без глибокої довіри до того, хто виховується, і навпаки, до вихователя. Якщо вихователь не є авторитетом для вихованця, то виховання не дасть позитивного результату, а можлива лише передача інформації, до того ж ця передача інформації не буде повною мірою ефективною. Глибока довіра вихованців виявляє себе у стійкому бажанні наслідувати приклад вихователя. Така довіра також сприяє самовихованню учня, що є важливою складовою сучасного навчання і виховання. Самовиховання – свідомо діяльність людини, спрямована на вироблення у себе позитивних рис і подолання негативних [7, 41].

Важливою морально-психологічною рисою має бути розумна любов до дітей, що, на думку В. Сухомлинського, є визначальною рисою педагогічної культури. Вчитель повинен любити дітей і водночас бути вимогливим до них, адже вимогливість не суперечить любові і повазі до дитини – саме у вимогливості до людини і полягає повага до неї.

Серед критеріїв оцінювання особистості вчителя особливе місце займають його моральні якості. Учитель повинен бути взірцем для учнів, він повинен бути таким, яким він хоче зробити вихованця. Учень не повинен сумніватися у тому, що його учитель є еталоном моральних достоїнств.

Особлива роль у діяльності вчителя належить його вмінню володіти своєю емоційно-вольовою сферою. В. Сухомлинський стверджував: “Справжній вихователь – людина широкого емоційного діапазону, що глибоко переживає радість і засмучення, прикрощі й тривогу, обурення і гнів. Він дуже рідко гримає, підвищує голос. Тривогу, засмучення, подив, біль, гнів (а вчитель має право бути гнівним, як і будь-яка емоційно культурна, вихована людина) – всі ці й десятки інших відтінків аналогічних почуттів діти вловлюють у звичайних словах свого наставника” [5, 212].

За допомогою своїх емоцій вчитель може відповідно здійснювати виховний вплив на учнів.

